

CUMHURİYET DÖNEMİ DERS KİTAPLARINA ALINAN HADİSLERİN TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNDE GÖRÜLEN AŞIRI YORUM VE SAPMALAR*

Hikmetullah ERTAŞ**

Öz

Çalışmamızda, modernite projesi biçiminde tasarlanarak dinsel nitelikteki geleneğe sırt çevirmeye, ussal bir devlet örgütlenmesi kurmaya çalışan Cumhuriyet Dönemi “Laik, Pozitivist, Milliyetçi (Ulus Devlet)” zihniyetin din dersi kitaplarındaki rivayet yorumlamalarına yansımaları ele alınmıştır. Evvela eğitimin dayandığı fikrî paradigma tespit edilerek, politik söylemlerin ders içeriklerine etkisi ele alınmıştır. Daha sonra 1920- 2012 yılları aralığında okutulan 75 adet din dersi kitabındaki rivayetlerden kelime/cümlelerin yanlış çevirisi, bilinçli kısaltma, yorumlama, aşırı yorum şeklindeki tasarruflara maruz kalan materyalin muhtemel siyâsi, politik gayelerle ilişkisi incelenmiştir. Bu minval üzere dini muhtevânın yer aldığı Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi derslerine de atıflar yapılmıştır. Çalışmanın sayfa sınırı göz önüne alınarak, çevirilerinde problem tespit edilen 129 rivayetin sadece bir kısmına işaret edilebilmiştir. Binaen aleyh, ders kitapları oluşturulurken, önce “Batıcı, Laik, Pozitivist, Ulusalçı” anlayışın dinî yorumlama biçimine uygun rivayetler seçilmiştir. Sonra seçilen rivayetler yorumlanarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Verilen örneklerde de görüleceği üzere siyâsi gâyeler çerçevesinde pek çok yorumlama şekli kullanılmıştır. Kişinin salt kendisiyle ilintili olmayan, kendi iç dünyasına dönük ahlâkî özelliklerin ötesinde davranışsal (amelî-fikhî) talepleri ifade eden rivayetlerin ise laikliği yorumlama biçimine göre pek çok tasarrufa uğradığı da görülmüştür. Yapılan bu faaliyetlerin, ihtisâr /taktî’l-hadîs veya mânen rivayet gibi hadis terminolojisi kavramlarıyla ilgisi olmadığı, tamamen ideolojik kaygılarla konjektörel politik hedeflere göre yoruma tabi tutulduğu kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yorum, Hadis, Din Dersi, Çeviri, Cumhuriyet, Laiklik.

Makalenin Geliş Tarihi: 07.02.2018 **Makalenin Kabul Tarihi:** 20.07.2018

* Bu çalışma 8-10 Mayıs 2017 tarihinde Malatya’da düzenlenen İslam ve Yorum Sempozyumunda “Batılılaşma, Milliyetçilik, Laiklik Üçgeninde Cumhuriyet Dönemi Ders Kitaplarına Alınan Hadislerin Türkçe Çevirilerinde Görülen Aşırı Yorum ve Sapmalar” adıyla sunulan ancak (tebliğ metni yayımlanmayan) kısmen sunulmuş bildirinin makaleye dönüştürülmüş halidir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi, e-mail: hiktas@hotmail.com

THE HADITH TAKEN IN THE TEXTBOOKS OF THE REPUBLICAN PERIOD THE EXCESSIVE INTERPRATATION AND DEVIATIONS SEEN IN THE TRANSLATION OF TURKISH

Abstract

Our work reflects on the narrative interpretations of the religion textbooks of the “Secular, positivist, nationalist (nation-state)” mentality of the republican period , designed in the form of a modernity Project, trying to turn back the religious tradition and establish a rational state organization. First, the idea paradigm on which education is based is determined and the effect of the political discovers on the course contents is discussed. Later in relation to the narratives in the book of 75 religion books which were taught between 1920 and 2012 , the relationship between the word/sentence misconversion, intentional abbreviation, interpretation , materials exposed to excessive commentary savings, probable political and political aims was examined in this context reference was made to the lessons of history and citizenship in which the religious content took place. Taking into account the page boundary of the work only a fraction of the 129, problems identified could be pointed out. There for before the textbooks were prepared the narratives were chosen which corresponded to “western-mined, secular, positivist, nationalist” and religious interpretation later the selected nations were interpreted and translated in to Turkish. As it can be seen in the examples given, many interpretations on political goals have been used. According to the way of interpreting secularism the accounts expressing behavioral (working/ islamic legal) reguests beyond the moral attributes of the persons self, which are not related to him alone are seen to have come to a great extent it was concluded that the activities carried out were not related to the concepts of Hadith terminology such as “ihtisar” /’tacitly hadith” or “manen narration” and they were interpreted according to their conjoined political aims with completely ideological concerns.

Keywords: Comment, Hadith, Religion Lesson, Translation, Republic, Secularisim.

Çalışmamızda 1920’den itibaren okutulan din dersi kitaplarında, siyâsî, politik hedefler gözetilerek tercümelerinde, kelime/cümlenin yanlış tercüme edilmesi, bilinçli kısaltma, yorumlama, aşırı yorum şeklinde tezahür eden tasarrufların muhtemel siyâsî, politik gayelerle ilişkisi ele alınacaktır. Tercüme tasarrufların politik hedeflerle ilişkisini görmek için, evvela Cumhuriyet kadrolarının“Ulusalçı, Laik ve Batıcı” paradigmadan muhdes sekülerleşme zihniyeti, eğitim alanındaki (Din Eğitimi) uygulamaları ve ders içeriklerine yansımalarından bahsedilecektir. Daha sona söz konusu zihniyete hizmet eder tarzda sahih, zayıf ve mevzu oluşuna bakılmaksızın bilinçli tasarruflara maruz kaldığı düşünülen rivayetler detaylı şekilde işlenecektir.

I-Cumhuriyet Dönemi Eğitim Anlayışı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde; Tanzimat, Islahat ve Meşrutiyet iklimini teneffüs etmiş bir kısmı bürokrat ve aydın, çoğu askerden oluşan kadro tarafında kuramsal ve kurumsal olarak inşa edildi. Cumhuriyet kadroları, Batıda cereyân eden Rönesans, Reform, Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'nin oluşturduğu "Laik, Pozitivist, Milliyetçi (Ulus Devlet)" zihniyeti, Tanzimat-Islahat Fermanı öncesi, hasseten akabindeki yenileşme faaliyetlerini de sıçrama tahtası kabul ederek devlet felsefesi¹ haline getirdi. 1920'de kurulan devlet, mezkûr felsefe temelinde tüm aygıtlarıyla, toplumu epistemolojik olarak rasyonalist, detüktif, tek tipçi, yukarıdan aşağıya doğru dönüştürücü, biçimlendirici ve indirgemeci bir paradigmayla² yönetme arzusunda oldu. Tanzimat, Islahat ve Meşrutiyet süreçlerindeki "Yenileşme Ruhü", Osmanlı Değerleri'nin muhafazası temelinde Batının Biliminden Faydalanma esaslı iken, Cumhuriyet Dönemi zihniyet Batı Aydınlanma'sına dayanan reformist bir projedir. Bu anlayış, değişim ve dönüşüm tabanlı tipik bir modernite projesi şeklinde tasarlanarak eğitime³ son derece önem verdi. Değişimi ve dönüşümü eğitim ile modernleşme temelinde programlamak suretiyle⁴ de, dinsel nitelikteki geleneğe sırt çevirmeye ve ussal bir devlet örgütlenmesi kurmaya⁵ çalıştı. Onlar için eğitim, iktidarın çıkarına uygun olan değerler, amaçlar ve dünya görüşlerinin ideolojileri genç kuşaklara aktarmak hususunda en etkili yoldu. Ders kitapları da ideoloji ve resmi tarihin çerçevesine uygun bilgi ve değerlerin aktarıldığı, yeniden üretildiği eğitsel araçlardı. Bu minval üzere temeli Aydınlanma'ya dayanan Modernite paradigmasının temel öğeleri (akıl, bilim, laiklik vd.) dönemsel olarak içerikleri farklı kullanılmış olsa da ders kitaplarında yoğun biçimde işlendi. İzlenen bu felsefe çerçevesinde, Cumhuriyet döneminde (farklı alanlarla bağlantılı olsa da) eğitim ile yakından irtibatlı pek çok adım atıldı.

¹ "Türk İnkılâbı'ndaki laiklik ve pozitivist felsefe düşünüşü sayesinde ve bu ikisinin birlikteliği ile toplumun çağdaşlaşacağı düşünülmüştür... Bu da dinin değil; dini tekelinde gören çevrenin tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur." bk. Mustafa Karataş, *Atatürkçü Düşünce ve Uygulamaların Algılanması ve Yorumu (1938-1948)*, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012), 58.

² Muhsin Hesapçioğlu, "Türkiye Cumhuriyeti Devri Eğitim Hareketlerinin Dayandığı Felsefi Eğilimler" *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu*, (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2010), 53-59.

³ "İlkelerin kullanım sıklığı itibarıyla genel sıralamasına bakıldığında, ...devletçilik-milliyetçilik-laiklik ilkelerinin ve bu ilkelerin içeriğinin, rejimin temel kaygılarını ve paradigmasını kurgulamada temel belirleyicidir." İsmet Parlak, *Kemalist İdeolojide Eğitim*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2005), 191.

⁴ B. Mehmet Bozaslan - Emel Çokoğullar, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Modern Eğitimin İnşası: Devletin Kurtarılmasından Kurulmasına", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 17/3 (2015): 317.

⁵ Kemal İnal, *Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler*, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1998), 2-8.

Halifelîğin lağvi, Şer'iyye ve Evkâf Vekâleti'nin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisât'ın kabulü, "Diyânî (Fetvâ)-Kâzâî" tasnifi mantığı ile "Diyânet İşleri Reisliği"nin kurulması, Medenî kanun ile Şer'iyye mahkemelerinin kaldırılması, Harf devrimi gibi. Bu uygulamaların en mühim olanı ise eğitim sistemimizin anayasası Tevhid-i Tedrisât Kanunu'dur. Çünkü Tevhid-i Tedrisât Kanunu'yla okullarda verilecek eğitimin niteliği ve eğitim yöntemi anlayışının esasları yeniden belirlendi. Ulusal ve laik dünya görüşüne uygun eğitim anlayışını temsil eden dersler ve ders içeriklerinin okutulması ancak bu kanun sonrasında mümkün oldu. Yasanın yürürlüğe girmesiyle İslamî ilimlerden bir kısmı okullardan tamamen kaldırıldı. Bir kısmı ise iyice azaltıldı. Daha önce bir hazırlık yapılmadığı için (1926, 1931 ve 1935 yeni değişiklikler) ilk aşamada eski öğretim programlarında yer alan Osmanlı ideolojisini temsil eden dersler ve konular ayıklandı.⁶ Bunların yerine Cumhuriyet ideolojine uygun yeni başlıklarla eklendi. Ders kitaplarının incelenmesi sonucu seçilmiş yayınlar, 1930'ların başlarında yenileri yazılınca kadar okutuldu.⁷ Aynı zamanda Tevhid-i Tedrisâtla birlikte 18.000 öğrenci bulunan 479 medrese (ile ilgili herhangi bir hüküm bulundurmamasına rağmen⁸) kapatılarak Dârü'l-Funûn'da bir adet İlahiyat Fakültesi açıldı. Mevcut yirmi altı İmam Hatip Okulu'nun müfredâtında değişiklikler yapılarak (din görevlisi yetiştirmek üzere) izin verildi. Devletten maddi bir yardım görmeyen⁹ ve ötekileştirilen bu okulların iki yıl sonra yirmi dördü 1930'da ise tamamı kapatıldı.¹⁰ Aynı şekilde Tevhid-i Tedrisât Kanunu'yla din dersleri, Orta Okul ve lise programından tamamen çıkarıldı. İlk Okullarda ise bir süreç izlendi. Yeni müfredat çerçevesinde¹¹ 1926 yılına kadar 2. 3. 4. ve 5. sınıflarda hafta da 2'şer saat olmak üzere "Kur'an-ı Kerim ve Din Bilgisi" dersi okutuldu.¹² 1926'da dersin "Kur'an-ı Kerim Bölümü" programdan çıkarıldı. Ayrıca 2. Sınıflarda okutulmasına son verildi. Yeni haliyle ders, 3. 4. ve 5. sınıflarda ise 1 saat olarak okutuldu. 1927 de ise seçmeli¹³ hâline getirildi. 1929'a gelindiğinde din

⁶ "Vasfi Bey'in bakanlığı zamanında 43 kişilik program heyeti ilk orta ve liselerin programlarını değiştirmiştir." Bk. İlhan Başgöz, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995), 107.

⁷ Erdal Aslan, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları", *Eğitim ve Bilim* 35/158 (2010): 215-231.

⁸ Detaylı bilgi için bk. İbrahim Aşlamacı, *Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri*, (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2013), 46-53.

⁹ Başgöz, *Eğitim Çıkmazı*, 78-79.

¹⁰ Aşlamacı, *Pakistan Medreseleri*, 57.

¹¹ Hasan Ali Yücel, *Türkiye'de Orta Öğretim*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994), 25-26.

¹² Abdullah Akın, *Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011), 199.

¹³ Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 6/12 (2008): 399-430.

dersi programdan çıkarıldı. 1930'da 5. sınıf öğrencilerine, program dışı (perşembe günü öğleden sonra yarım saat seçmeli şekilde) müsâde edildi. Şehir okullarında durum böyleyken köy okullarında 1939'a kadar devam edildi.¹⁴

Özetle Cumhuriyet döneminin bu katı laik anlayışı sebebiyle Tevhid-i Tedrisât Kanunu'nu takip eden on yıl içinde, Orta Okul ve liselerde hemen, İlk Okullarda ise kademeli olarak din dersleri kaldırıldı. Osmanlı'dan tevârüs eden İmam Hatip Okullarına önce izin verildi. 1930'da ise tamamen kapatıldı. Tevhid-i Tedrisât Kanunu gereği Dâru'l-Funûn'da açılan İlahiyat Fakültesi ise 1933'te Üniversite lağv edilince o da kapatılarak yerine Dini Yüksek Öğretim veren herhangi bir kurum açılmadı. Ayrıca 1932'de Ezan, Kamet ve Kur'an'ın Arapça okunması da yasaklandı.¹⁵Devlet eliyle toplumu sekülerleştirme politikası olarak cereyan eden bu anlayış, kendini modernleşmiş gören yönetici seçkinlerce ideolojik bir söylem olarak benimsendi. Böylece toplumun yukarıdan aşağıya doğru medenileştirilmesine¹⁶ çalışıldı!

1948 yılına gelindiğinde laiklik yorumu değişti. Din öğretiminin devlet eliyle yürütülmesinin laikliğe aykırı olmadığı, devletin kontrolü olmaksızın verilen din öğretiminin, toplumu farklılaştırarak önü alnamaz sonuçlara götürebileceği endişesi oluşmaya başladı. Bu endişe din derslerinde yeni bir dönem başlattı. Okutulacak ders kitapları tamamen devletin kontrolünde; işlenecek konular, anlatım örgüsü, kullanılan ayet ve hadisler, hedef davranışlar titizlikle seçilerek, İlk Okulların 4. ve 5. sınıflarında din dersi seçmeli olarak okutulmasına izin verildi. Ders kitabını yazmak üzere, Diyanet İşleri Başkanı'nın riyâsetinde bir komisyon oluşturuldu. Bir sonraki yıl (1949) da din dersleri okutulmasına başlandı. 1956'da Orta Okul, 1967'de lise programlarına girdi. 1982'de ise Ahlâk dersleriyle de birleştirilerek "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" ismiyle İlk Okulların 4. ve 5. Sınıfları ile Orta Okul ve liselerin bütün sınıflarında zorunlu hale getirildi. Halen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ismiyle İlk Okulların 1.2. ve 3. Sınıfların dışındaki bütün sınıf ve düzeylerde (ilk-orta-lise) zorunlu bir şekilde okutulmaktadır.¹⁷

Netice olarak, Tevhid-i Tedrisât başta olmak üzere tek parti (CHP) dönemi, Demokrat Parti, Milli Selamet Koalisyonu, Özal, Refah-Yol ve Ak

¹⁴ Yücel, *Türkiye'de Orta Öğretim*, 25.

¹⁵ Halis Ayhan - Mustafa Uzun, "Ezan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV yayınları, 1995), 12: 38-42.

¹⁶ Parlak, *Kemalist İdeoloji*, 493.

¹⁷ Bk. Hikmetullah Ertaş, *Din Derslerindeki Hadislerin Tespit ve Tahlili*, (Erzurum: Ertual Akademi, 2015), 19-22.

Parti İktidarlarındaki uygulamaları ile 1960, 1971, 1980, 1997 askerî müdahale gibi süreçler din eğitimi sahasında çok önemli eşiklerdir. Binaen aleyh, din alanı üzerinden referans ağırlığı-eşikleri değişse bile “Ulusalcı, Laik ve Batıcı” paradigmadan muhdes sekülerleşme zihniyeti aracılığı ile toplum, sürekli dizayn tabi tutulmuştur.

II- Siyasî Politik Söylemin Ders İçeriklerine Yansımaları

Cumhuriyet dönemi Laik, Pozitivist, Milliyetçi (Ulus Devlet) anlayışın ders içeriğindeki hadis materyaline yansımalarına dâir şu örnekler, siyasî politik gâye ile nassın verilme biçimi arasındaki ilişkiyi özellikle nassın anlaşılıp yorumlanmasına etkisini en bariz biçimde göstermektedir. Mesela, 1938 yılı ilkökul beşinci sınıf Tarih dersinde şu bilgilere yer verilmiştir.

“İslamı yayan Muhammed işte bu Mekke şehrinde altıncı doğum yüzyılına sonlarına doğru dünyaya geldi. Çok küçük iken öksüz kalan Muhammed büyük babası ve amcası tarafından büyütüldü. Kureyşiler’in birçoğu gibi o da ilkönce alışverişle uğraştı. Sonradan zevce olarak aldığı Hatice adında zengin bir kadın hesabına alışveriş için seyahatler yaptı. Bu suretle Muhammed, Musa dini Hıristiyanlık hakkında bilgi sahibi oldu. Muhammed çok anlayışlı bir insandı. Arap kabilelerinin putlara tapmalarını, dağınık olarak yaşamalarını, geri ahlak ve adetlerini hiç hoş görmüyordu. Yıllarca vaktini düşünmekte geçirdi. En sonra bu tanrıya inanmak gerek olduğunu yaymağa başladı. Fakat ilk zamanlarda kendisine pek az kimse inandı. Bundan sonra Muhammed savaşarak dinin yaymağa çalıştı. Birkaç savaştan sonra Mekke’yi ele geçirdi. Arap kabilelerinin çoğu inanarak veya korkarak kendisine boyun eğdiler. Öldüğü zaman İslamlık bütün Arabistan’da yayılmış gibi idi.”¹⁸

Bu parçada İslamiyet ve Hz. Peygamber (s.a.v) ile ilgili oryantalist bir dil kullanılarak hakikat ile ilgisi olmayan yanlış bilgiler aktarılmıştır. Metin pozitivist anlayışla kaleme alınmış, Sevgili Peygamber’imize (s.a.v) vahiy geldiği inkâr edilerek Hz. Peygamber’in (s.a.s) yıllarca düşünmesi ve yolculuk sonrası Hıristiyanlık hakkındaki edindiği bilgiler neticesinde İslamiyet’in meydana geldiği (gibi tamamen yanlış bir tez) iddia edilmiştir. İslamiyet’in savaşla yayıldığı iftirasının yanı sıra “Musa Dini Hıristiyanlık” ifadesi (Hıristiyanlık ve Yahudilik her ne kadar aynı kökene dayansa bile) ise başka bir yanıştır. Hz. Muhammed (s.a.v) ile Hz. Musa’nın (a.s) da isminin geçtiği bu konuyu, Peygamber oluşları göz ardı edilerek, tarihte yer almış sıradan şahıslarından bahsediyormuşçasına ilkökul 5. Sınıftaki Müslüman aile çocuklarına bu şekilde anlatmak, pozitivist paradigmaya

¹⁸ Faik Reşit Unat, *Tarih V*, (İstanbul: Devlet Basımevi, 1938), 26-27; Gülsüm Özakin, *İlk ve Orta Öğretim Ders Kitaplarında Laiklik (1929-1960)*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2004)’ten naklen 64.65.

dayanan katı laik batıcı zihniyetin eğitimdeki bariz göstergelerinden sadece biridir. Aslında burada yapılmak istenen şey İslamiyet ve diğer dinler dahil olmak üzere din hakkında yanlış bilgiler vererek, din aleyhinde menfî bir algı oluşturmaktır. Ancak, dini ret eden bu zihniyet işlerine geldiği zaman ise dinin toplum nezdindeki saygınlığını da kullanarak, paradigmalarını dikte etmekten de geri durmamıştır. Mesela Gazi Mustafa Kemal anlatılırken “...Trablusgarp kumlarında, Anafarta tepelerinde muazzam bir kartal gibi düşmanları parçalarken seyrediyoruz. Kudüs vadilerinde bir peygamber gibi dolaştığını görüyoruz...” ifadesinde Atatürk’ün Hz. Peygamber’e (s.a.v) benzetilmesi, yüceltilen Atatürk üzerinden ideolojik söylemin meşrulaştırılması gayretinin yanı sıra dinin siyasete alet edildiğın de göstergesidir. Aynı şekilde Hz. Peygamber’i (s.a.v) devrimci bir kişilikle tanımlayarak, ‘içtimâi alanlarda tekâmül doğrultusunda devrim yapmanın gerekliliği’ teziyle cumhuriyetin kuruluşunu temellendirmek, bir taraftan laikliğin dinsizlik olmadığını diğer taraftan ise Hz. Peygamber’deki (s.a.v) devrimci ruhun Atatürk tarafından anlaşılacak ve özüm senerek topluma tatbik edildiği mesajı veriliştir.¹⁹

Yukarıda görüldüğü üzere Tarih derslerinde din ve dine dâir hususlar Laik, Pozitivist, Milliyetçi zihniyet nasıl işlendiyse, din derslerinde de durum aynı şekildedir. Mezkûr paradigmanın unsurları politik hedefler gözetilerek ders içeriklerine derç edilmiştir. Mesela, Cumhuriyet dönemindeki ders kitaplarının ilklerinde olan “Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri 3” kitabının “İman” başlıklı bölümünde şu ifadeler vardır.

“Allah’a Peygamber’e inanmaya ‘iman’ deriz. İman sahibi olanların güzel huylu ve milletine, vatanına, bütün insanlara hayırlı olmaları, Peygamber’in söylediği şeyleri yapmaları lazımdır. Çünkü İslam dinî, millet, vatan sevgisi ve ahlâk güzelliği üzerine kurulmuştur. Peygamberimize bir gün “Din nedir?” diye üç kere sormuşlar da, Peygamber, üç soruya da “Ahlak güzelliğidir” demiştir. Bizim bir de milli imanımız vardır. İşte bu milli iman bizi yaşatacak, ilerletecek imandır. Bugün Türkiye Cumhuriyeti’ne tabi olanların hepsini bu iman birleştiriyor. Biz bu milli imanı büyük Cumhurreisimiz Gazi Mustafa Kemal Hazretleri’nin ve onun vatansever arkadaşlarının gayretiyle, Cumhuriyet sayesinde kazandık. Şimdi hepimiz neşe içerisindeyiz. Kalbimiz kuvvetli. Bize bu imanı veren Cumhuriyete dört el ile sarılacağız, onu yaşatacağız, biz Cumhuriyet çocuklarının en büyük milli vazifesi budur. Yaşasın Cumhuriyet ve Gazi Cumhurreisimiz!”²⁰

Buradaki “Milli İman” tanımlaması, bir taraftan kendine has bir Müslümanlığı ifade ederken diğer taraftan öteki (Osmanlı Dönemi) tanımlama biçimlerine dolaylı bir gönderme ve reddiyeyi de ihtivâ ediyor.

¹⁹ Parlak, Kemalist İdeoloji, 501-502.

²⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2012) (İlk baskısı Tefeyyüz Kütüphanesi 1927’dir.), 23-24.

Çünkü Osmanlı dönemindeki iman algısı sadece bir millete ait değil, ümmet perspektifli evrensel din kardeşliğini ifade ediyordu ki, başta Araplar olmak üzere diğer milletlere mensup Müslümanların etnisiteye dayalı ayrışmalarını da ret ediyordu. Yine bu zihniyet, (vahyi öteleyerek) İslam'ı ve getirdiği ilkeleri dünyaya dâir emir ve düzenlemeleri olmayan, toplumsal genel ahlâk kurallarından²¹ doğmuş vicdan olarak tanımlamakta, Osmanlı'nın gerileme, parçalanma ve yenilgilerin sebebini ise din anlayışı ve din adamları diye göstererek din ve dine dâir argümanlar²² hakkında menfî bir algı oluşturmaya çalışmıştır. Gölpınarlı'nın 5. Sınıflar için hazırladığı kitabın ilk bölümü "İslam Dininde Akıl Her Şeyden Üstündür" konusudur. Konu şöyle devam etmektedir: "İslam dini akli her şeyden üstün tutmuştur. Hatta peygamberimiz, "Din akıldır; akli olmayanın dinî de yoktur" demiştir. Şu hâlde Müslümanlıkta akla uygun olmayan hiçbir şey yoktur... Altın kanatlı, bin bir dilli meleklerin Müslümanlıkta yeri yoktur. Müslümanlıkta Peygamber senin benim gibi bir insandan başka bir şey değildir. Öyle kat kat altınlı, mücevherli saraylar yoktur. Bize fenne dediği her şey doğrudur. Fenne, akla uygun olmayan şeyler dinde yeri olmayan yalanlardır."²³ Burada, doğrunun tek ölçüsü akıl kabul edilmiş, dinin, fenne ve akla uygun hâle getirilmesi, fenne ve akla uygun olmayan şeylerin dinde olmayan yalanlar olduğu ilke olarak benimsenmiştir. Müfredat programında ise "Dünya işlerini, milletin idaresi için konulan kanunlar tayin eder. Beşerî muameleler, bu kanunlara tabidir. Bu muamelelerin dinle alakası yoktur. Beşerî işlerde akıl ile ilim hâkimdir... derslerde mucizelerden ve menkıbelerden bahsolunmayacaktır."²⁴ denilerek yeni nesil âdeta pozitivist bir anlayışla yetiştirilmek istenmiştir. Aklın üstünlüğü konusu şu örnekle devam ettirilmiştir. "Bir adam, âlemleri yaratan kudrete, yani Allah'a ve onun Peygamber'ine fikren inanırdı mi, hemen Müslüman olmuş sayılır. Ondan ötesi kolaydır. Mesela böyle bir adam namaz kılmasa, oruç tutmasa, "Müslümanlıkta namaz oruç yoktur" demedikçe dinden çıkmaz. Görüyorsunuz ya, akla ne uygun bir yol!.."Burada ise bir taraftan dinin akla verdiği önem işlenirken,²⁵ diğer taraftan da dinin sadece vicdandan ibaret olduğu, amelî/fikhî hükümlerinin yapılıp yapılmamasının önemsenmediği ifade edilmiştir.

Laik, Pozitivist, Ulusalcı bu zihniyetin din derslerindeki izlerine dair pek çok örnek vardır. Çalışmamızın sayfa sınırlarını da göz önüne alarak konuyu şu misalle bitirelim.

²¹ "Görüyorsunuz ya çocuklar, Müslümanlık, bize ahlâkın emrettiği şeyleri emrediyor." Gölpınarlı, *Din Dersleri*, 55.

²² "Vatan, eski kafalı, kör bağınazların zannettikleri gibi dua ile korunmaz." Bk. Gölpınarlı, *Din Dersleri*, 53.

²³ Gölpınarlı, *Din Dersleri*, 84.

²⁴ Gölpınarlı, *Din Dersleri*, 13.

²⁵ "لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ" "Din, zorla olmaz. Doğru ve yanlış yol akılla bulunur, bellidir." şeklinde tercüme edilmiştir. Bk. Gölpınarlı, *Din Dersleri*, 48.

“Kurban bayramında zengin olanlar kurban keserler, komşularına, fakirlere dağıtırlar. Fakat bizim seneden seneye fukaraya vereceğimiz bir parça etten ne olacak? Şeker bayramında da fakirlere sadaka verilir. Bu yirmi otuz kuruşu alan fakir, bir sene bununla geçinemez ya. Onun için şeker bayramındaki sadakaları, memlekette böyle hayır işleriyle uğraşan cemiyetlere, Hilâli Ahmer’e, Himâye’i-Etfa’le, Darülaceze’ye, vatanımızı düşmanlardan koruyan uçakları alan ve en hayırlı bir cemiyet olan Tayyâre Cemiyeti’ne vermeliyiz. Kurban paralarını bu cemiyetlerden birine verirsek Allah daha çok razı olur.”²⁶

Burada ise dinin zekât, fitre, kurban ve sadaka gibi ihtiyaç sahiplerine yönelik malî uygulamaları yeni kurulan Cumhuriyet’in sosyal kurumlarına dönük finans kaynağı görülmüştür. Sözü edilen malî ibadetleri ihtiyaç sahipleri yerine zikredilen kurumlara vermeyi Allah’ın daha çok razı olacağı bir iş olarak tanımlamak, dinî referanstan yoksun indî bir değerlendirmedir.

Sonuç olarak zikredilen örnekler Laik, Pozitivist, Ulusalcı zihniyetin ders içeriklerini politik siyâsî mülâhazalar çerçevesinde etkilemeye çalıştığını açıkça göstermektedir. Paradigmasına hizmet edecek şekilde din ve dine dâir argümanları konjektörel hedeflere göre bazen ret, bazen kabul yorumuyla değişim ve dönüşüme tabi tutmuştur. Genelde referanstan yoksun bazen de referansları farklı yorumlanması metoduyla çarpık bir din anlayışı sergilenmiştir.

III- Hadislerin Türkçe Çevirilerinde Tespit Edilen Yorum ve Sapmalar

Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren ilk, orta ve liselerde okutulan din dersi kitaplarındaki hadis materyalinin laik pozitivist ulusalcı zihniyetin paradigmasına uygun biçimde siyâsî politik hedefler gözetilerek, kelime/cümlelerin yanlış tercüme edilmesi, bilinçli kısaltma, yorumlama, aşırı yorum şeklinde tezahür eden tasarruflara dâir pek çok örnek vardır. Bunlar bazen bilgi-vukûfiyet eksiliği kaynaklıdır. Bazen şekil olarak Hadis Usulündeki “ihtisâr²⁷ /taktî’l-hadîs²⁸” uygulamasına benzemekle birlikte muhatapta uyandıracağı mana bakımından siyâsî paradigmayı tasdik eder şekilde anlam ve yoruma müsait biçimde tercüme edilmiştir. Bazen de mana rivayeti tarzında olup yorum eklenerek çevrilmiştir. Metnin anlaşılması için yorum eklenmesi her ne kadar masumâne bir durum olsa

²⁶ Gölpınarlı, *Din Dersleri*, 21-22.

²⁷İhtisâr; bir hadisi ihtiva ettiği mânaları daha az kelimelerle ifade edecek şekilde kısaltmak, özetlemektir. Bk. Abdullah Aydın, “İhtisar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV yayınları, 2000), 21: 573.

²⁸Taktî’l-hadîs; birkaç konuyu içeren bir hadisin sadece ihtiyaç duyulan kısmını almayı veya bir kısmını bir yerde, diğer kısmını aynı senetle başka bir yerde nakletmeyi ifade eder. Bk. Mehmet Efendioğlu, Taktî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV yayınları, 2000), 39: 483.

da, konu hadis olunca durum biraz daha farklıdır. Çünkü ilave edilen yorumun rivayetteki maksada uygun olması zorunludur.²⁹ Bunu için de rivayetin bağlamının iyi tespit edilmiş olması gerekir. Bu bakımdan herhangi bir rivayetin tercüme edilmesi son derece komplike bir iştir. Aynı konudaki diğer rivayetler, Esbab-ı Vürud, Sünnet-Kuran bütünlüğü, Dinin Temel İlkeleri ve akıl ile bağlantısı kurulmamış, çağlar üstü evrensel mesajı tespit edilmemiş rivayetlerin, eğitim sürecinden geçen öğrencilere yorum katılarak ya da farklı yorumlamaya müsait biçimde verilmesi bir tarafa dursun genel okuyucuya nakledilmesi bile kanaatimizce büyük bir sorundur. Uzmanlık gerektiren geniş soluklu bu faaliyette, hadislerin kendi konteksi içerisinde doğru anlaşılmasına dâir ilkelerin yanı sıra hadis tercümelerine has başka hususiyetlere (Eksik muhtasar çevirinin yanlış yorum ve anlamaya müsait olması, Aksı anlam çıkarmaya müsait ifadeler ile muhtevâyı aşan ilavelerden kaçınma, Kavramların bilinmesi, Ön yargılardan kaçınma benzeri ilkelere) de³⁰ dikkat edilmesi gerekir.

Yaptığımız çalışmada siyasî amaçlar gözetilmesi sebebiyle çevirilerinde problem görülen rivayetlerden bazıları şunlardır.

1) “Allah’tan başka yardımcısı bulunmayanlara kötülük edenlere Allah da şiddetli davranacaktır.”³¹ rivayetindeki “اشتد غضب الله على” ifadesi, “Allah da şiddetli davranacaktır.”³² diye çevrilmiştir. Doğru çevirinin “Allah’ın azabı şiddetli olacaktır.” şeklinde olması gerekmektedir. Benzer şekilde ““Müslümana eziyet eden bana eziyet eder. Bana eziyet eden de Allah’a eziyet eder” rivayeti “Allah insanlara dünyada eziyet edenlere işkence³³ yapacaktır.”³⁴ diye tercüme edilmiştir. Bu iki rivayette Yüce

²⁹Ayet/hadis nassının anlamının doğru ve şer’î yönden sağlıklı olması hakkında bk. Hüseyin Okur, “Anlambilimsel Bir Yöntem Olarak Hanefî Fıkıh Usulünde İktizanın Delaleti”, *İslâmî İlimler Dergisi* 10/10 (Güz 2015):117-144.

³⁰ Nebi Bozkurt, “Hadislerin Tercüme ve Yorumlarında Uyulması Gereken Kurallar”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11-12 (1997): 211-280; Ayetler ile ilgili benzer değerlendirmeler için bk. Bayram Ayhan, “İlk İnen Vahye Dair Rivayetlerde Geçen Bazı İbarelerin Tahlili”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/6 (2015): 1-20.

³¹Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb, *el-Mu’cemu’l-ıvsaat*, thk. Târik b. İvazullah b. Muhammed Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseyinî, (Kâhire: Dâru’l-Haremeyn, Kâhire, 1415), 2: 352; (Rivayet zayıftır. Bk. Sehâvî, Şemsuddin Ebû’l-Hayr Muhammed b. Abdirrahman b. Muhammed, *el-Mekâsidu’l-hasene fî beyânî kesîrin mine’l-ehâdîsi’l-müştehire ale’l-elsine*, thk. Muhammed Osmân, (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1985), 1: 116; Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn, *Silsiletu’l-ehâdîsi’d-dâife ve’l-mevzûa ve eseruha’s-seyyiu fi’l-umme*, (Riyâd: Dâru’l-Marife, 1992), 5: 413.

³²Kerim Yavuz - Ünver Günay, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4*, (İstanbul: Murat Matbaacılık, 1982), 121-122.

³³Selçuk Eaydın - M. Yaşar Kandemir, *Din Bilgisi I*, (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1968), 62.

³⁴Taberânî, *Evsât*, 4: 60.

Allah'ın (c.c.) azabına müstehâk olma durumu ifade edilirken ilkinde izafet tamlamasının “غضب الله” muzaf hazf edilerek Allah'ın (c.c.) şiddetli davranması, ikincide ise Allah'ın azabına uğrama eylemi, Allah'ın işkence etmesi şeklinde Allah (c.c) atfı güzel olmayan tümcelerle tercüme edilmiştir. Çünkü amellerin karşılığı olarak insanın uğrayacağı azap, işkence kelimesi ile ifade edilemez. Yorumlanarak yapılan bu çeviri ile öğrencilerin zihninde “işkence”yi normalleştiren (Kelâmî olarak da) “işkence eden bir ilah” algısı oluşturur ki bu son derece problemlidir. Ayrıca rivayetin bulunduğu ders kitabının müellifleri arasında hadisçi bir hocamızın varlığı da ilginçtir.

2) “Ey insanlar! Yüce ve kutsal bir ay yaklaştı. O ayda bir gece vardır ki bin aydan daha hayırlıdır. Allah, o ayda oruç tutmayı farz, ben de geceleyin ibadet etmeyi sünnet kıldım. O ayda bir iyilik yapmak, diğer aylarda yapmaktan daha hayırlıdır. O, sabır ayıdır, sabrın karşılığı ise Cennet'tir. O yardımlaşma ayıdır.”³⁵rivayetindeki “قيام ليله تطوعا”, ifadesi “geceleyin ibadet etmeyi sünnet kıldım” ³⁶şeklinde tercüme edilmiştir. Benzer yorum tarzı “Hac farz, umre ise sünnettir.”³⁷rivayetinde görülmektedir. Her iki rivayette de daha sonraki dönemde oluşan kavramlarla (tatavu=sünnet³⁸) yorumlama yapılmıştır.

3) “Anasının, babasının kalbini kazananlara müjdeler olsun ki, Allah onların ömürlerini bereketlendirecektir.³⁹ Rivayetin Arapça metni “من بر من بر والديه طوبى له، زاد الله في عمره” dir. “من بر والديه” Ana ve babasına iyilik yapan” ifadesi “Anasının, babasının kalbini kazanan” şeklinde yorumlanarak tercüme edilmiştir. Rivayette geçen “Bir” ifadesi anne-babaya hususunda yapılacak;

³⁵Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. Ali, *Şuabu'l-îmân*, thk. Abdu'l-Ali Abdu'l-Hamîd Hâmîd, (Riyâd: Mektebetu'r-Rüşd, 2003), 8: 120;(Rivayet zayıftır. Bk. Tebrîzî, Muhammed b. Abdillâh el-Hatîb, *Mişkâtü'l-Mesâbîh*, thk. Muhammed Nâsıruddîn el- Elbânî, (Bejrût: Mektebetu'l-İslâmî, 1985), 1: 612.

³⁶ Kenan Demirtaş - Murat Özdemir, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7*, (Ankara : İlke Basım Yayın, 2011), 40.

³⁷الحج فريضة، والغمرة تطوع (İbn Ebi Şeybe, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b.Osman, *el-Musannef fi'l-ehâdisi ve'l-âsâr*, thk. Kemâl Yusuf el-Hût, (Riyâd: Mektebetu'r-Rüşd, 1988), 3/223; (Rivayet zayıftır. Bk. Zeyla'î, Cemâlüd'-Din Ebû Mahmmed Abdullah b.Yûsuf b. Muhammed, *Nasbu'r-râye li ehâdisi'l-Hidâye*, thk. Muhammed Avâme, (Bejrût: Muessesetu'r-Reyyân, 1997), 3/149-150).

³⁸“Sünnet kelimesi, Fıkıh usullünde teklifi hükümler bahsinde farz yahut vacip derecesinde olmaksızın yapılması dinen istenen fiil anlamıyla ilk olarak Ebû Hanîfe döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Bk. Ferhat Koca, “Sünnet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV yayınları, 2010), 38: 154.

³⁹Ebu Ya'lâ el-Mevsilî, Ahmed b. Ali, *Müsned*, thk. Hüseyin Selîm Esed, (Dımâşk: Dâru'l-Memun, 1984), 65; Münzirî, Ebu Muhammed Abdulazîm b. Abdilkavî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, thk. İbrahim Şemsuddîn, (Bejrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 3: 369; (Rivayet zayıf olarak değerlendirilmiştir. Bk. Ebî Yalâ tahkîk notu; İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibu'l-âliye bi zevâidi'l-mesânîdi's-semâniyye*, (y.y: Dâru'l-Âsime, 1998), 11:362; Elbânî, *Daîfe*, 10: 72.

gerek beslenme barınma gibi yaşadıklarında veya her hangi bir sebeple ihtiyaç duyduklarındaki görevleri ile yabancı birine karşı yapılacak olan “bir” cinsindeki tüm Salih amellerdir. Üçüncü olarak ise bunlar ile birlikte onları mutlu etmeği de ifade eder. Bu sebeple “Bir” anne babanın her hangi bir şekilde kalbini kazanmak değildir. Hadiste ve konu ile ilgili ayetlerde onlara karşı şefkat kanatlarının gerilmesi, küçük iken baktıkları gibi onlara merhametle muamele edilmesi ifade edildiğine göre bunu kalp kazanmak olarak tercüme etmek, kişinin ebeveyninin bir şekilde kalbini kazanma ile sınırlandırılmış bir tercüme olur.

4) “Helal apaçık bellidir, haram da bellidir. Bunların arasında haram mı, helal mi olduğu belli olmayan şüpheli şeyler vardır. Dinîni ve namusu korumak için bu şüpheli şeyleri işlemeyen kimseler kurtulmuştur. Bunların bazısını yapan kimse harama çok yaklaşmış olur. Bu şuna benzer; bir korunun etrafında hayvanlarını otlatan kimse, koruya dalma tehlikesiyle daima karşı karşıyadır. Dikkat ederseniz her hükümdarın bir korusu vardır. Allah’ın korusu da haram kıldığı şeylerdir.”⁴⁰ Hadisinin Türkçe çevirisi düzgün yapılmamıştır. “وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ” ifadesi, “Bunların bazısını yapan kimse harama çok yaklaşmış olur.”⁴¹ Şeklinde çevrilmiştir ki doğrusu “Şüpheli işleri yapan haram işleri yapmıştır / harama düşmüş olur” olmalıdır.

Zikredilen yukarıdaki dört rivayette tercüme doğru yapılmamıştır. İlkinde Allah’a (c.c.) atfı mümkün olmayan “işkence” sıfatı verilmiş, ikincide kavramsal içeriği dikkate alınmadan hadisteki kelimeler tercüme edilmiş üçüncü de ise “Bir” kelimesinin anlamı daraltılmış dördüncü de ise yanlış yorumlanarak verilmiştir.

5) Sıhhat bakımından mevzu⁴² “Din akıldır; dini olmayanın akli da yoktur” rivayeti⁴³ rivayeti “Din akıldır; akli olmayanın dinî de yoktur.” şeklinde⁴⁴, aklın, pozitivist zihniyetin üstünlüğü ortaya koymak üzere

⁴⁰Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim Ebû Abdillâh, *el-Câmiu’s-Sahîh*, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, (y.y: Dâru Tûkî’n-Necât, 1422), Bûyû‘, 2; Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, (Beyrût: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, ts.) Bûyû‘, 41.

⁴¹Süleyman Hayri Bolay, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 2*, (İstanbul: Devlet Kitapları, 1991), 59.

⁴²(Rivayet mevzudur. Bk. Ebû Bişr Muhammed b Ahmed b. Hammâd b. Saîd b. Muslimel Ensârî, ed-Dûlâbî, *el-Künâve’l-esmâ*, (Beyrût: Dâru İbni Hazm, 2000), 3: 980 (1719); İbni Arrâk Nuri’d-Din Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdirrahmân, el-Kenânî, *Tenzihu’s-şeriâti’l-merfûa ani’l-ahbâri’l-şeniâti’l-mevzûa*, (Beyrût: Dâru’l-Mektebeti’l-İlmiyye, 1399), 1: 224 (147); Ebî Dünyâ, *Mekârimu’l-ahlâk*, (Kâhire: Mektebetu’l- Kur’ân, ts), 1: 44, (111); Elbânî, *Daîfe*, 1:53 (1)).

⁴³“الدين هو العقل، ومن لا دين له لا عقل له”.

⁴⁴Gölpınarlı, *Din Dersleri*, 84.

ideolojik kaygılarla yorumlanmıştır. Burada bir taraftan aklın üstünlüğünü ispat etme gayreti diğer taraftan, dini ussal bir faaliyet görme (Aydınlanma dönemi rasyonalizm)⁴⁵ zihniyeti vardır.

6) “Allah yolunda sabah veya akşam vakitlerinde (cihada çıkmak) dünya ve dünya muhteviyatından hayırlıdır.”⁴⁶ Rivayeti yorumlanarak “Sabah ve akşam yapılan askeri yürüyüşler, dince sevap ve ahlâkça iyilik olarak görülür.”⁴⁷ şeklinde tercüme edilmiştir. Rivayette geceye veya gündüz vaktinde Allah için cihada çıkmamanın ne kadar değerli olduğundan bahsederek cihat terğib edilmiştir. Tercüme de ise rivayet askeri yürüyüşler şeklinde yorumlanmıştır. Bu rivayetin 12 Eylül askeri darbesinin yaşandığı yıllarda okutulan kitaplarda bulunması, askerin sokaklara inerek otoriteyi ele aldıkları dönemdeki askeri faaliyetleri temize çıkarmaya matuf olması muhtemeldir.

7) “Hâkim kızgın iken hüküm vermesin”⁴⁸ rivayeti “Hiddetli olduğunuz zaman hakemlik yapmayın” şeklinde yorumlanarak tercüme edilmiştir⁴⁹. “Hâkim” devlet otoritesi adına yargısal anlamda kanunî yaptırımlı resmi hükmü veren, “Hakem” ise ihtilafı meselede arabulucu sivil kişidir. Rivayette kastedilen mana hâkimin yargılama safhasındaki menfi haliyle alakalı olup İslâm’ın kazayı ahkâmına taalluk eder. Tercümede kast edilen mana ideolojik paradigmaya (Din ve devlet işlerinin bir birinden ayrılması zihniyetine) uygun biçimde yorumlanarak ötelenmiştir.

8) “Allah’a imandan sonra amellerin en üstünü, insanları sevmektir”⁵⁰ rivayetinde, “Üstün ameller, önce Allah’a iman sonra insanları sevmek” şeklinde sıralanmıştır. Bu rivayet “Allah’ın emrettiği şeylerden sonraki işlerin en iyisi, bir iman sahibinin kalbine sevinç vermek, onu sevindirmektir.”⁵¹ diye tercüme edilmiştir. Çeviride “Üstün ameller önce Allah’ın(c.c) emrettiği işler sonra ise müminin kalbine sevinç vermek, onu sevindirmek” şeklindedir. Tercümede üstün ameller Allah’ın emrettiği Allah’a ait emirler ile insanlarla ilgili olanlar gibi gruplama hissi

⁴⁵Ayrıca bu rivayetle birlikte “لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ” ayetinin “Din, zorla olmaz. Doğru ve yanlış yol akılla bulunur, bellidir.”(el-Bakara 2/256) şeklinde tercüme edilmiştir.

⁴⁶“لَعْدُوَّةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةً، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا” (Buhârî, “Cihâd”, 5; Müslim, “İmâret”, 30).

⁴⁷M. Rami Ayas - Günay Tümer, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Lise 1*, (Ankara: Devlet Kitapları, 1982), 116.

⁴⁸Buhârî, “Ahkâm”, 13; Müslim, “Akziye”, 7.

⁴⁹Süheyla Cankat, *Din Bilgisi 1-2*, (Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1978), 64.

⁵⁰Taberânî, *Evsât*, 6: 156 (6070); Beyhakî, 11: 24; (Rivayet zayıftır: Bk. Derviş, Ebu Abdillah Muhammed, *Esne'l- matâlib fi ehâdise muhtelifeti'l- merâtib*, (Beyrut: 1991), 1:149; Elbânî, *Daîfe*, 3: 584 (1395)).

⁵¹Gölpınarlı, *Din Dersleri*, 64.

vermektedir. İman-amel kategorisini ifade eden bir başka rivayet ise “Müminlerin iman bakımında en mükemmeli, güzel ahlâklı ailesine en zarif davranandır.”⁵² Rivayetidir.⁵³ Bu rivayet “Müminlerin iman bakımında en mükemmeli, ahlak yönünden en güzel olanlarıdır, en iyileri de aile bireylerine karşı en iyi şekilde davrananlarıdır.” şeklinde tercüme edilerek, “İmanın Tekâmülü -Güzel Ahlakı”, “İyi birey olma ise Aileye iyi davranmayı” gerektiriyor şeklinde iman-amel bütünlüğü göz ardı edilmiş izlenimi vardır. Ancak rivayet tercüme edildiği gibi iki cümle değil bilakis tek cümledir. İslam sadece vicdanla sınırlı olmayıp davranışsal olarak pratikleri olan bir dindir. Yani iman amel bütünlüğü esastır. Bu minval üzere, İman açısından kemale eren Mümin, güzel ahlâkı ile birlikte (çevresine) aileye iyi davranandır.

9) “Cennetin kokusu bin yıl uzaktaki mesafeden duyurulur. Vallahi (buna rağmen) şunlar (Cennet’in) kokusunu alamazlar. Asi evlat, akraba ziyaretini kesen kişi, zina eden ihtiyar,”⁵⁴ “فإن ريح الجنة يوجد من مسيرة ألف عام،”⁵⁴ “والله لا يجدها عاق، ولا قاطع رحم، ولا شيخ زان” rivayetinde kısaltmalara yapılarak “Beni Peygamber gönderen Allaha yemin ederim ki, anasına, babasına asi olan kimse, cennetin kokusunu koklayamaz”⁵⁵ şeklinde tercüme edilmiştir. Ancak rivayette kısaltma yapılmasının sebebi anlaşılamamaktadır. Eğer anne-baba haklarına vurgulama amacına matuf ise o zaman hadisteki “bin yıllık mesafe” atlanmamalıydı. Yok eğer rivayette zikredilen “akraba ziyaretini kesen kişi, zina eden ihtiyar,..” gibi sınıflar ise bu durumda da sonuç daha vahim olur. Netice olarak, tercümede gösterilen bu tasarruf problemdir.

10) “Emanet ehli olmayanın imanı yoktur. Temizliği olmayanın namazı yoktur. Namazı olmayanın dini yoktur. Dinde namazın yeri, başın gövdedeki yeri gibidir”⁵⁶ rivayeti “Emanet ehli olmayanın imanı yoktur.

⁵²Tirmizî, Muhammed b. İsa, *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf, (Beyrût: Dâru'l Garbi'l-İslâmî, 1998), “İman”, 6, “Radâ” 11; (Rivayet sahihtir. Bk. Hâkim en-Neysâbûrî, Muhammed b. Abdillâh, *el-Mustedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990), 1: 119 (173)).

⁵³“الطَّهْرُ بِأَهْلِهِ” ifadesi bağimsız bir cümle olarak tercüme edilmiştir.

⁵⁴Taberânî, *Evsât*, 6: 18; (Rivayet zayıftır: Bk. 'Irâkî, Ebû'l-Fadl Zeynu'd-Din b. Ebî Bekr b. İbrahim, *Tahrîcu ehâdîsi'l- İhyâi 'ulûmid-din*, (Riyâd: Dâru'l-Âsime, 1987), 1: 680 (6); Heysemî, Nureddîn Alî b. Ebî Bekr, *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, thk: Husâmu'ddîn el-Kudsî, (Kâhire: Mektebetu'l-Kutsî, 1994), 5: 125 (8533)).

⁵⁵Süleyman Fahir, *Din Bilgisi 1-2-3*, (İstanbul: Bakış Matbaası, 1963), 30.

⁵⁶“لا إيمان لمن لا أمانة له، ولا صلاة لمن لا طهور له، ولا دين لمن لا صلاة له، إنما موضع الصلاة من الدين كموضع الرأس من الجسد” Taberânî, *Evsât*, 2: 383; (Rivayet sahihtir. Bk. Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ ve müzilu'l-ilbâs amme'stehera mine'l-ehâdîsi alâ elsineti'n-nâs I-II*, thk. Abdulhamîd b. Ahmed b. Yûsuf b. Hindâvî, (y.y: Mektebetu'l-Asri, 2000), *Keşfu'l-hafâ* tahkik notu, 2: 428 (2984)).

Temiz olmayanın da namazı yoktur.”⁵⁷ Şeklinde rivayetin son kısmı (olmayanın dini yoktur. Dinde namazın yeri, başın gövdedeki yeri gibidir) tercümede hazf edilmiştir. Rivayetin konu ile ilgili kısmının alınmış olma ihtimali yoktur. Çünkü rivayette namazın öneminden bahsedilirken hazf edilen kısımda da aynı şekilde namazın önemi vurgulanmaktadır. Namaz kılmama ile dinsizlik arasında ilişki kuran ifade uğruna, namazın dindeki önemini, başın gövdedeki yerine teşbih eden bölüm hazf edilmiştir. Namaz kılmayanların incitilmemesi bağlamında gösterilen bu hassasiyetin kimsenin inancına karışmama zemininde ideolojik paradigma ile irtibatı malumdur.

11) “Ananıza babanıza iyilik edin ki çocuklarınız da size iyilik etsin. İffetli olun ki kadınlarınız da iffetli olsun”⁵⁸ rivayetinin “Ananıza, babanıza iyilik yapınız ki siz de çocuklarınızdan iyilik göresiniz.”⁵⁹ şeklinde “iffetli olun ki, kadınlarınız da iffetli olsun” kısmı tercümeyle dahil edilmemiştir. İffet dinin en çok önem verdiği hususlardan biri olmasına rağmen ders kitabında bunun hazf edilmesi dikkat çekicidir.

12) “Ne tedbirli olmak gibi akıllılık, ne haramdan kaçınmak gibi Allah’a bağlılık, ne de güzel ahlak sahibi olmak gibi bir dindarlık olabilir.”⁶⁰ Rivayetinin günahlardan sakınma ile güzel ahlak sahibi olmayı öven kısımları hazfedilerek “Tedbirli olmak gibi akıllık yoktur”⁶¹ şeklinde tercüme edilmiştir. Pozitivizme gönderme yapılan bu rivayette “haramdan kaçınmak” ile “dindarlık” hususlarının hazf edilmesi de dikkat çekicidir.

13) “Bir Müslüman namaz vakti girince güzelce abdest alır, huşu içinde rükûsunu tam yaparak namazını kılarırsa geçmiş küçük günahları affedilir. Bu, ömür boyunca böyle devam eder.”⁶² Rivayette yer alan “مَا لَمْ يُؤْتِ”⁶³, “büyük günah işlemedikçe” ifadesi tercümede hazf edilmiştir. Rivayette kişinin adabına uygun şekilde aldığı abdestle huşu ile ikame edeceği namazın büyük günah işlemek şartıyla küçük günahları sileceği ifade edilmektedir. Büyük günah işlemedikçe ifadesinin varlığı, kişinin büyük günahlardan kaçınmasına vesile olmasının yanı sıra “Nasılsa namaz

⁵⁷ Abdullah Sevinç, *Din Bilgisi 4*, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992), 39.

⁵⁸ “يُرُوا آبَاءَكُمْ يَبْرُكُكُمْ أَبْنَاءُكُمْ، وَعَفُوا تَعَفُّ نَسَائِكُمْ” (Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebir*, thk. Hamdî b. Abdilmecid es-Selefi, (Kâhire: Mektebet u İbn Teymîye, 1994), 1: 299 (1002); (Rivayet sahihtir. Bk. Heysemî, *Zevâid*, 8: 81 (13063); Hâkim, *Müstedrek*, 4: 170 (7258)).

⁵⁹ Milli Eğitimi Bakanlığı, *Din Dersleri 4 (1. Kitap)*, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1949), 54.

⁶⁰ “لا عقل كالتدبير ولا ورع كالكف ولا حسب كحسن الخلق” (İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnevût, (y.y: Dâru’r-Risâleti’l-Alemyye, 2009), “Zühed”, 24.

⁶¹ Milli Eğitim Bakanlığı, *Din Dersleri II*, (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1949), 5.

⁶² Müslim, “Tahâret”, 4.

⁶³ Mehmet Akgül, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6*, (Ankara: Saray Matbaacılık, 2011), 71.

günahları siliyor, günden sonra namaz kılarım” şeklindeki yasakları hafife alma zihniyetini yok eder. Bu sebeple tercümede yapılan bu tasarruf zihinlerde tahribatlara yol verebilir.

14) “Siz bana altı şey hakkında söz verin, ben de size Cennet’i müjdeleyeyim: Konuştuğunuz zaman doğruyu konuşun, söz verdiğiniz zaman sözünüzü yerine getirin, size emanet edileni koruyun. İffetinizi koruyun. Harama bakmaktan sakının. Elinizi (harama) dokunmaktan koruyun.”⁶⁴ rivayetinin “وَاحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ وَغُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَكُفُّوا أَيْدِيَكُمْ” kısmı tercüme edilmemiştir⁶⁵. İslâm’ın en çok önem verdiği iffet, haramdan uzaklaşma hususlarının burada göz ardı edilmesi dikkat çekicidir.

15) “İşlediği iyiliklerden, öldükten sonra mümine ulaşanlar şunlardır: Öğrettiği ve yaydığı ilim, arkasında bıraktığı iyi evlat, mirasçılara bıraktığı Mushaf, bina ettiği mescit, yaptırdığı misafirhane, kazıp çıkardığı su, sağlıklı iken verdiği sadaka.”⁶⁶Rivayette yer alan “مَسْجِدًا بَنَاهُ”, “yaptırdığı mescit” ifadesi⁶⁷ hazf edilmiştir.

16) “Allah (c.c) güzeldir, güzeli sever. Temizdir, temiz olanı sever. Kerimdir, kerim olanı sever. Cömerttir, cömert olanı sever. Öyleyse evlerinizi temiz tutun. Yahudilere benzemeyin (onlara muhalefet edin).”⁶⁸ Rivayeti “Tanrı iyidir, iyiyi sever, temizdir temizliği sever; cömerttir, cömertliği sever. Havlularınızı temiz tutunuz.”⁶⁹ şeklinde hazifler yapılarak tercüme edilmiştir. Rivayette Yahudilere muhalefet ederek evlerin temizlenmesi kastedilmesine rağmen, ideolojik kaygılar çerçevesindeki yorum getirilerek Yahudilerle ilgili kısım hazfedilmiştir. Ayrıca rivayette geçen “Allah” lafzının “Tanrı” diye tercüme edilmesi de dikkat çekicidir.

Yukarıda verilen son sekiz rivayette yapılan hazifler son derece mühimdir. Bu tasarruflar rivayetlerin Laik, Pozitivist, Ulusalcı zihniyetin gayelerine göre yorumlanmasıdır. “Namazı olmayanın dinî de yoktur”, “iffetli olun ki, kadınlarınız da iffetli olsun”, “Günahlardan sakınmak gibi

64 اِضْمُنُوا لِي سِتًّا مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَضْمَنْ لَكُمْ الْجَنَّةَ: اصْدُقُوا إِذَا حَدَّثْتُمْ، وَأَوْفُوا إِذَا وَعَدْتُمْ، وَأَدُوا إِذَا أَوْثَمْتُمْ، وَاحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ، وَغُضُّوا أَبْصَارَكُمْ (Rivayet sahihtir. Bk. Hâkim, *Müstedrek*, 4: 399 (8066)).

65 Mehmet Akgül, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7*, (İstanbul: Bediralp Matbaacılık, 2009), 77.

66 إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ، وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ، وَمُصْحَفًا وَرَّثَهُ، أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ، أَوْ بَيْتًا لِابْنٍ
67 السَّبِيلِ بَنَاهُ، أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ، أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ، يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ (Rivayet hasendir. Bk. Tebrîzî, *Miškât*, 1: 84 (254)).

68 Osman Çetin, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 3*, (y.y: Altın Kitaplar Matbaası, 1993), 48.

69 إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ، نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ، كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ، جَوَادٌ يُحِبُّ الْجُودَ، فَتَطْفُؤُوا، أَرَاهُ قَالَ، أَفَيُنَبِّئُكُمْ وَلَا تَسْتَبْهُوا
Tirmizî, “Edeb”, 75.

69 İbrahim Olgun, *Din Dersleri 2*, (Ankara: Ankara Yayınları, 1962), 58; Aynı rivayet daha sonra “Evlerinizin çevresini ve önünü temiz tutunu” şeklinde rivayet başı ile sonu hazf edilerek tekrarlanmıştır. Bk. Eraydın - Kandemir, *Din Bilgisi II*, 59.

verâ yoktur”, “Vakti girince güzelce abdest alıp, huşu içinde rükûsunu tam yaparak namazını kılan kişinin geçmiş küçük günahlarının affedilmesini, büyük günah işlenmemesine bağlayan rivayet”, “iffetli davranma” ve “cami yaptırma” ifadelerinin ideolojik yorum çerçevesinde eksik çevrildiği görülmektedir. Bu tasarruflar, kişinin fiilen yapması gereken uygulamaya dair davranışsal emirleri ihtiva eden rivayetlerde yapılmıştır. Namaz kılmayı, zinadan uzak durmayı, büyük günâhlardan kaçınmayı, cami yaptırmayı ve Allah yolunda cihadı ifade eden bölümlerin hazfî bu meyanda dikkat çekicidir.

Üzerinde durulması gereken diğer önemli husus son rivayetteki “Allah” lafzının ideolojik yorumla “Tanrı” diye çevrilmesidir. Benzer yorumlamalara ders kitaplarında çokça rastlanılır. Mesela, “Yüce Allah işlenen günahlardan istediklerinin cezasını kıyamet gününe bırakır. Ancak ana baya asi olmanın cezasını dünyada vermekte acele eder”⁷⁰ rivayeti “Yüce Tanrımız.....”⁷¹ diye yorumlanmıştır. Yine “Yüce Allah, kullarından ilmi büsbütün silip götürmek, yok etmek suretiyle almaz....”⁷² hadisindeki “Yüce Allah” ifadesi “Yüce Tanrı,”⁷³ diye verilmiştir. Aynı şekilde “Allah’tan afiyet isteyiniz. ...”⁷⁴ Rivayeti “Tanrıdan afiyet isteyiniz. ..”⁷⁵, “Kim bir kusurlu malın kusurunu açıklamadan satarsa, Allah’ın daimi öfkesi içinde kalır. ...”⁷⁶ rivayeti “.. Tanrı’nın daimi öfkesi ...”⁷⁷, “Temiz olun, neye gücünüz yeterse onunla temizlenin. Arının çünkü Yüce Allah, İslâm’ı temizlik üzerine kurdu.”⁷⁸ Rivayeti “.... Arının çünkü Ulu Tanrı Müslümanlığı temizlik üzerine kurdu”⁷⁹, “Babaya itaat etmek, Allah’a itaat etmektir. Babaya isyan ise Allah’a isyan etmektir”⁸⁰ rivayeti ““Ana babaya itaat Tanrıya itaattir.....”⁸¹ denilerek “Allah” lafzı ideolojik yorumla “Tanrı”

70) “كُلُّ الذُّنُوبِ يُؤَجِّرُ اللَّهُ تَعَالَى مَا شَاءَ مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا عُثُوقَ الْوَالِدَيْنِ فَإِنَّ اللَّهَ يُعَجِّلُهُ لِصَاحِبِهِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا قَبْلَ الْمَمَاتِ” (Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik Aktikî, *Müsned*, thk. Mahfûz Abdurrahman, (Medine: Mektebetu’l-Ulûm ve’l-Hukm, 2009), 9: 137 (3693).

71) Halit Aksan-Saffet Rona, *Din Dersleri I*, (İstanbul: Ercan Matbaası, 1960), 46.

72) “إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ النَّاسِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمًا، اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جَهْلًا،”⁷² “فَسئِلُوا فَافْتَنُوا بغيرِ علمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا” (Buhârî, “İlim”, 34; Müslim, “İlim”, 5).

73) Aksan- Rona, *Din Dersleri I*, 46.

74) “سئِلُوا اللَّهَ الْمَعْفَاةَ، فَإِنَّهُ لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنَ الْمَعْفَاةِ”⁷⁴ İbn Mâce, “Dua”, 5; Tirmizî, “Daavât”, 105.

75) Aksan- Rona, *Din Dersleri 4*, (İstanbul: Asır Matbaası, 1967), 47.

76) “مَنْ بَاعَ عَيْبًا لَمْ يُبَيِّنْهُ، لَمْ يَزَلْ فِي مَقْتِ اللَّهِ، وَلَمْ تَزَلْ الْمَلَائِكَةُ تَلْعَنُهُ”⁷⁶ İbn Mâce, “Ticâret”, 45.

77) Olgun, *Din Dersleri 2*, 61.

78) “تنظفوا بكل ما استطعتم، فإن الله بنى الإسلام على النظافة”⁷⁸ Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Fethu’l-kebir fî dami’z-ziyâdeti ile’l-Câmi’i’s-sağîr*, thk. Yûsuf el-Nebhânî, (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 2003), 2: 35 (5469); (Rivayet mevzudur. Bk. Elbânî, *Daîfe*, 7: 260 (3264)).

79) Dursun Güney, *Din Dersleri II*, (İstanbul: Atlas Yayınevi, 1967), 83.

80) “طَاعَةَ اللَّهِ طَاعَةَ الْوَالِدِ، وَمَعْصِيَةَ اللَّهِ مَعْصِيَةَ الْوَالِدِ”⁸⁰ Taberânî, *Kebîr*, 2: 369 (2255); (Rivayet zayıftır. Bk. Heysemî, *Mecmâ*, 8: 135-137 (13391)).

81) İbrahim Beğen, *Türk Gencinin Din Dersleri 1*, (İstanbul: Çağaloğlu Yayın Evi, 1956), 51.

diye çevrilmiştir. İslâm dinin temel esası, Tevhid inancının yegâne kavramı “Allah” lafzının “Tanrı” diye ifade edilmesi, Tekbir, Ezan ve Kâmeti Türkçeleştirme Politikasının neticesidir. 1930’da bununla alakalı hukukî müeyyide getiren kanun⁸² 1950 yılında kaldırılmıştır.⁸³Buna rağmen 1962 de okutulan ders kitaplarında “Allah” lafzı “Tanrı” diye çevrilmiştir. Bu durum bize şunu göstermektedir. İktidar partisinin değişmesi, yasal düzenlemelerin yapılması her ne kadar devletin ideolojik yapılanmasının değiştiği izlenimi veriyorsa da durum böyle değildir. Çünkü paradigmanın ürettiği değişim ve dönüşüm esaslı politikalar eğitim sayesinde yok edilmesi zor, kalıcı sonuçlar oluşturur. Politikanın değişmesi önceki politikaların ürettiği sonuçları hemen değiştiremez. Bir süreç içerisinde meydana gelen sonuç, ancak zamanla zayıflayabilir. Burada görülen faaliyet ise paradigmanın belirlediği ideolojik hedeflerin politika değiştirmesidir. Bundan dolayıdır ki, yıllar geçmesine rağmen hala “Allah” lafzının “Tanrı” şeklinde yorumlanması, Tek Parti Dönemin din ile arasına mesafe koyan laiklik yorumlamasının sonucudur. Bu durum hukukî müeyyideler kullanılarak toplumu dizayn faaliyetlerinin meydana getirdiği tahribatı gösterirken, sözü geçen yasağın içselleştirildiğini özellikle dönemin din bilginlerinin bu husustaki duyarlılıkları ve direnç eşiklerini de ifade etmektedir.

Sonuç

Yaptığımız bu çalışmanın neticesinde şunları söylemek mümkündür.

1-Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren toplum, “Batıcı, Laik, Pozitivist, Ulusalçı zihniyeti doğuran paradigma” tarafından “Din Eğitimi ve Öğretimi” alanı üzerinden değişim ve dönüşüm ameliyesine tabi tutulmuş, operasyonlara maruz kalmıştır. Bu meyandaki reformların topluma yansıma biçimi ile eğitim alanındaki düzenlemeler, hayattan dini koparan vicdanlara hapsedmeye yönelik adımlar olarak cereyân etmiştir. Din Eğitimi/Öğretimi kurumları ve Din Derslerinde yaşanan serüven bunun en canlı şahidi görülmektedir.

2- Dini konular, diğer derslerde (Tarih/Yurttaşlık Bilgisi) olduğu gibi din derslerin de dinî ve ahlâkî amaçlarla beraber siyâsî ve sosyal amaçlar gözetilerek yoruma tabi tutulmuştur. Konun seçimi, işleme tarzı, yer verilen ayet hadisler, verilerin Arapça asıllarından alınma biçimi-tercüme şekli gibi tasarruflar başta olmak üzere pek çok usule başvurulmuştur. Bağlamından kopartılmış, bilinçli tasarruflara maruz kalmış rivayetler ile “Batıcı, Laik,

⁸²Türk Ceza Kanununun 526. Maddesine göre, Tekbir, Ezan ve Kâmeti Arapça olarak okuyanların 3 aya kadar hapis ve 10 liradan 200 liraya kadar para cezası ile cezalandırılmaları hükmü getirilmiştir.

⁸³Gündüz, Turgay, “Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi 1923-1998” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/7 (1998): 546.

Pozitivist, Ulusalıcı” zihniyeti destekleme gayreti vardır. “Ahlâkî ilkelerini” “Ahlâk”tan almış “İslâm”, “Millî” olan “İman”, dünyaya dair emir ve düzenlemeleri olmayan, sadece vicdan olarak telâkki edilen bir din portresi çizilerek, dinin zekât, fitre, kurban ve sadaka gibi ihtiyaç sahiplerine yönelik uygulamaları, yeni kurulan Cumhuriyetin sosyal kurumlarına dönük finansal kaynaklar olarak değerlendirmiştir. “Pozitivist” bir yaklaşımla doğrunun tek ölçüsü sadece “akıl” kabul edilmiş, dinin, fenne ve akla uygun hâle getirilmesi, fenne ve akla uygun olmayan şeylerin dinde olmayan yalanlar olduğu ilke olarak benimsenerek, “Batı” zihniyeti din derslerinin temel felsefesi haline getirildiği görülmüştür.

3-Ders kitaplarındaki hadis materyali siyâsî mülâhazalar çerçevesinde yorumlama işlemine maruz kalmıştır. Rivayetlerin Türkçe’ye çevrilmiş biçimleri ile Arapça asılları arasında yapılan mukayese sonucunda çok sayıda rivayette farklılık tespit edilmiştir. Çalışmamızda ise bunların ancak bir kısmına işaret edilmiştir. Ders kitapları oluşturulurken, önce “Baticı, Laik, Pozitivist, Ulusalıcı” anlayışın dinî yorumlama biçimine uygun rivayetler seçilmiştir. Sonra seçilen rivayetler yorumlanarak Türkçe’ye tercüme edilmiştir. Verilen örneklerde de görüldüğü üzere, siyâsî gâye çerçevesinde; rivayetten kast edilen mananın parçaları arasındaki sıralamayı değiştirme, siyâsî gâyeye uymayanları düşürme, görmezden gelme, rivayeti bağlamından koparma, dinî kavramlara farklı anlam yükleme gibi yorum sapmalarına gidilmiştir.

4-Rivayetlerin ders kitaplarına aktarılması aşamasında, kişinin salt kendisiyle ilintili olmayan, kendi iç dünyasına dönük ahlâkî özelliklerin ötesinde davranışsal (amelî-fikhî) talepleri ifade eden rivayetlerin laikliği yorumlama biçimine göre pek çok tasarrufa uğradığı görülmüştür. Yapılan bu faaliyetlerin, rivayetin özet olarak verilmesini ifade eden ihtisâr /taktîu’l-hadîs veya mânen rivayet gibi hadis terminolojisi kavramlarıyla ilgisi olmayıp bilakis yukarıda işaret edildiği üzere tamamen ideolojik kaygılarla yoruma tabi tutulmuştur.

Kaynakça

- ACLÛNÎ, İsmâîl b. Muhammed. *Keşfu'l-hafâ ve müzilu'l-ilbâs amme'stehera mine'l-ehâdîsi alâ elsineti'n-nâs I-II*. Thk. Abdulhamîd b. Ahmed b. Yûsuf b. Hindâvî. yy: Mektebetu'l-Asri, 2000.
- AKGÛL, Mehmet. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7*. İstanbul: Bediralp Matbaacılık, 2009.
- _____. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6*. Ankara: Saray Matbaacılık, 2011.
- AKIN, Abdullah. *Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- AKSAN, Halit-Rona. Saffet, *Din Dersleri 4*. İstanbul: Asır Matbaası, 1967.
- _____. *Din Dersleri I*, İstanbul: Ercan Matbaası, 1960.
- ASLAN, Erdal. "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları". *Eğitim ve Bilim* 35/158 (2010): 216-231.
- AŞLAMACI, İbrahim. *Pakistan Medreselerine Model Olarak İmam Hatip Liseleri*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2013.
- AYAS, M. Rami-Tümer, Günay. *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Lise 1*. Ankara: Devlet Kitapları, 1982.
- AYDINLI, Abdullah. "İhtisar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21:573-574. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- AYHAN, Bayram. "İlk İnen Vahye Dair Rivayetlerde Geçen Bazı İbarelerin Tahlili". *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2015): 1-20.
- AYHAN, Halis- Uzun, Mustafa. "Ezan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12:38-42. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- BAŞGÖZ, İlhan, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.
- BEĞEN, İbrahim. *Türk Gencinin Din Dersleri 1*, İstanbul: Çağaloğlu Yayın Evi, 1956.
- BEYHAKÎ, Ebu Bekr Ahmed b. Ali. *Şuabu'l-îmân*. Thk. Abdu'l-Ali Abdu'l-Hamîd Hâmid. Riyâd: Mektebetu'r-Rüşd, 2003.
- BEZZÂR, Ebû Bekir Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik Aktîkî, *Müsned*. Thk. Mahfûz Abdurrahman. Medine: Mektebetu'l-Ulûm Ve'l-Hukm, 2009.
- BOLAY, Süleyman Hayri. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 2*. İstanbul: Devlet Kitapları, 1991.
- BOZASLAN, B. Mehmet-Çokoğullar, Emel. "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Modern Eğitimin İnşası: Devletin Kurtarılmasından Kurulmasına". *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 17/3 (2015): 317-318.
- BOZKURT, Nebi. "Hadislerin Tercüme Ve Yorumlarında Uyulması Gereken Kurallar". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11-12 (1997): 211-280.

- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail b. İbrahim Ebû Abdillâh. *el-Câmiu's-Sahîh*. Tahk. Muhammed Züheyr b. Nâsır bn-Nâsır. yy: Dâru Tûki'n-Necât, 1422.
- CANKAT, Süheyla. *Din Bilgisi 1-2*. Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1978.
- ÇETİN, Osman. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 3*, y.y: Altın Kitaplar Matbaası, 1993.
- DEMİRTAŞ, Kenan-Özdemir, Murat. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7*. Ankara: İlke Basım Yayın, 2011.
- DERVİŞ, Ebu Abdillâh Muhammed. *Esne'l- matâlib fi ehâdîse muhtelifeti'l-merâtib*, Beyrut, 1991.
- EBİ DÜNYÂ. *Mekârimu'l-ahlâk*. Kâhire: Mektebetu'l- Kur'ân, ts.
- EBU YA'LÂ, El-Mevsilî Ahmed b. Ali. *Müsned*, Thk. Hüseyin Selîm Esed, Dımâşk: Dâru'l-Memun, 1984.
- ED-DÛLÂBÎ, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd b. Saîd b. Muslimel Ensârî. *el-Künâve'l-esmâ*, Beyrût: Dâru İbni Hazm, 2000.
- EFENDİOĞLU, Mehmet. "Taktî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39:483-485. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- EL-ASKALÂNÎ, İbn Hacer. *el-Metâlibu'l-âliye bi zevâidi'l-mesânîdi's-semâniyye*, yy: Dâru'l-Âsime, 1998.
- ELBÂNÎ, Muhammed Nâsiruddîn, *Silsiletu'l-ehâdîsi'd-daîfe ve'l-mevzûa ve eseruha's-seyyiu fi'l-umme*, Riyâd: Dâru'l-Marife, 1992.
- EN-NEYSÂBÛRÎ, Hâkim b. Muhammed b. Abdillâh. *el-Mustedrek ale's-Sahîhayn*, Thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990.
- ERAYDIN, Selçuk-Kandemir, M. Yaşar. *Din Bilgisi I*. İstanbul: İrfan Yayınevi, 1968.
- ERTAŞ, Hikmetullah. *Din Derslerindeki Hadislerin Tespit ve Tahlili*. Erzurum: Ertual Akademi, 2015.
- FAHİR, Süleyman. *Din Bilgisi 1-2-3*. İstanbul: Bakış Matbaası, 1963.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki. *Cumhuriyet Çocuğunun Din Dersleri*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2012.
- GÜNDÜZ, Turgay. "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi 1923-1998". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/ 7 (1998):546-547.
- GÜNEY, Dursun. *Din Dersleri II*, İstanbul: Atlas Yayınevi, 1967.
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin. "Türkiye Cumhuriyeti Devri Eğitim Hareketlerinin Dayandığı Felsefi Eğilimler" *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2010.
- HEYSEMÎ, Nureddîn Alî b. Ebî Bekr. *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*. Thk. Husâmuddîn el-Kudsî, Kâhire: Mektebetu'l-Kutsî, 1994.

- İRÂKÎ, Ebû'l-Fadl Zeynu'd-Din b. Ebî Bekr b. İbrahim. *Tahrîcu ehâdisi'l-İhyâi 'ulûmid-din*, Riyâd: Dâru'l-Âsime, 1987.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b.Osman. *el-Musannef fi'l-ehâdisi ve'l-âsâr*. Thk. Kemâl Yusuf el-Hût, Riyâd: Mektebetu'r-Rüşd, 1988.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen*. Thk. Şuayb el-Arnevût. yy: Dâru'r-Risâleti'l-Alemiyye, 2009.
- İBN ARRÂK, Nuri'd-Din Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdirrahmân el-Kenânî. *Tenzihu's-şeriâti'l-merfûa ani'l-ahbâri'l-şenîati'l-mevzûa*. Beyrût: Dâru'l-Mektebeti'lilmiyye, 1399.
- İNAL, Kemal. *Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1998.
- KARATAŞ, Mustafa. *Atatürkçü Düşünce Ve Uygulamaların Algılanması Ve Yorumu (1938-1948)*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012.
- KOCA, Ferhat. "Sünnet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38:154. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Din Dersleri 4 (1.Kitap)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1949.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Din Dersleri II*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1949.
- MÜNZİRÎ, Ebu Muhammed Abdulazîm b. Abdilkavî, *et-Terğib ve't-terhîb*. Thk. İbrahim Şemsuddîn, Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- MÜSLİM, el-Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. Thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrût, ts.
- OKUR, Hüseyin. "Anlambilimsel Bir Yöntem Olarak Hanefî Fıkıh Usulünde İktizanın Delaleti". *İslâmî İlimler Dergisi* 10/10 (Güz 2015): 117-144.
- OLGUN, İbrahim. *Din Dersleri 2*. Ankara: Ankara Yayınları, 1962.
- ÖCAL, Mustafa. "Türkiye'de Din Eğitimi Tarihi Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 6/12 (2008): 399-430.
- ÖZAKIN, Gülsüm. *İlk Ve Orta Öğretim Ders Kitaplarında Laiklik (1929-1960)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2004.
- PARLAK, İsmet. *Kemalist İdeolojide Eğitim*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2005.
- SEHÂVÎ, Şemsuddin Ebû'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahman b. Muhammed, *el-Mekâsidu'l-hasene fi beyâni kesîrin mine'l-ehâdisi'l-müştehire ale'l-elsine*. Thk. Muhammed Osmân. Beyrût: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1985.
- SEVİNÇ, Abdullah. *Din Bilgisi 4*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.
- SUYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Fethu'l-kebîr fi dami'z-ziyâdeti ile'l-Câmii's-sağîr*. Thk. Yûsuf el-Nebhânî. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 2003.

- TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemu'l-evsat*. Thk. Târik b. İvazullah B. Muhammed Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî. Kâhire: Dâru'l-Haremeyn, 1415.
- _____ *el-Mu'cemu'l-kebîr*. Thk. Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefî, Kâhire: Mektebet u İbn Teymîye, 1994.
- TEBRÎZÎ, Muhammed b. Abdillâh el-Hatîb. *Miškâtu'l-Mesâbîh*. Thk. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî. Beyrût: Mektebetu'l-İslâmî, 1985.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa. *el-Câmiu's-sahîh*. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf. Beyrût: Dâru'l Garbi'l-İslâmî, 1998.
- YAVUZ, Kerim-Günay, Ünver. *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi 4*. İstanbul: Murat Matbaacılık, 1982.
- YÜCEL, Hasan Ali. *Türkiye'de Orta Öğretim*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- ZEYLAÎ, Cemâlüd'din Ebû Mahmmed Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed. *Nasbu'r-râye li ehâdîsi'l-Hidâye*. Thk. Muhammed Avâme. Beyrût: Muessesetu'r-Reyyân, 1997.